

Asia Tekijänoikeuskorvaukset

Hakija Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajisto

Annettu 22.5.1991

Tiivistelmä Yleisradiolähetykseen sisältyvän teoksen tai esittävän taiteilijan esityksen edelleen lähettäminen oli tekijänoikeuslain mukaan mahdollista 22 a §:n mukaisia menettelytapoja noudattaen. Tekijänoikeuslaki ei asettanut estettä sille, että jokin toinen taho kuin säännöksessä mainittu yhdistys maksoi toisessa maassa tapahtuvasta jakelusta suoritettavat korvaukset. Korvausten maksajaksi voitiin sopia esimerkiksi lähetyksen alkuperämaan yleisradioyhtiö.

SELOSTUS ASIASTA

Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajiston toimeksiannosta Suomen valtuuskunta on 5.4.1991 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa jäsenehdotuksesta, joka koskee naapurimaiden televisio-ohjelmien jakelusta aiheutuvia tekijänoikeuskorvauksia.

Jäsenehdotuksessa todetaan, että naapurimaiden televisio-ohjelmia katsotaan runsaasti pohjoismaisissa kodeissa. Yksistään Ruotsin 1 ja 2 kanavia seuraa Ruotsin ulkopuolella noin 1,5 miljoonaa kaapelitelevision kytettyä taloutta. Kolmannes Tanskan noin miljoonasta kaapelitelevision taloudesta seuraa Norjan television lähetyksiä. Ruotsissa puolestaan yli 200 000 taloutta seuraa Tanskan lähetyksiä kaapelitelevision välityksellä.

Naapurimaiden ohjelmista aiheutuneet tekijänoikeuskorvaukset on järjestetty siten, että kaapelioperaattorit maksavat maansa tekijänoikeusjärjestölle tai yhteispohjoismaiseen rahastoon korvauksen, joka sitten tilitetään lähetysten alkuperämaan televisioyhtiöille ja oikeudenhaltijoille, tai (rahaston osalta) jaetaan osittain tuotantotukena. Järjestelmä merkitsee esimerkiksi Suomen osalta sitä, että kaapelitelevision yhtiöiden on saatava perittyä aiheutuva kustannus talouksilta. Tämä johtaa puolestaan siihen, että naapurimaiden televisiolähetyksiä jaetaan lähitulevaisuudessa etupäässä maksu-TV-järjestelmissä, tai niitä ei jaeta lainkaan. Esimerkiksi pienissä jakelujärjestelmissä maksutelevisiotekniikka edellyttää investointeja, joiden kustantamiseen eivät saatavat katselumaksut riitä.

Ehdotuksen mukaan maksu-TV -järjestelmän soveltaminen naapurimai- den ohjelmiin soveltuu varsin huonosti siihen ajatukseen, että pohjois- maisten ohjelmien tulisi olla vapaasti kaikkien Pohjoismaiden kansalais- ten saatavilla.

Suomessa jaetaan Ruotsin television ohjelmia omalla lähettimellä. Ky- seessä on ruotsalaista alkuperää oleva Ruotsin 1 ja 2 kanavista tehty kooste, Suomen TV 4. Kanavan aiheuttamat tekijänoikeudelliset velvoit- teet korvataan perimällä korotettua lupamaksua alueella, jossa lähetykset näkyvät. Kuluvana vuonna korvaussumma on lähes 12 miljoonaa mark- kaa.

Pohjoismaiden neuvoston tulisi ehdotuksen tekijöiden mielestä selvittää mahdollisuudet saattaa pohjoismaiset yleisradiolähetykset sellaiseen asemaan, että niiden tekijänoikeuskorvaukset voitaisiin suorittaa yleisra- dioyhtiöiden toimesta julkisista varoista, esimerkiksi lupamaksuilla tai verovaroin. Tämän jälkeen ohjelmien katsominen ja välittäminen olisi vapaata; korvausmäärät voitaisiin suorittaa valtioiden välillä sen mukai- sesti, miten paljon ohjelmia kussakin maassa katsotaan.

Ehdotuksessa todetaan edelleen, että näin välttyttäisiin kieli- ja kulttuuri- poliittisesti epätoivottavalta naapurimai- den ohjelmien jakelun siirtämisel- tä maksulliseksi tai mahdolliselta jakelun keskeytymiseltä. Jälkimmäinen vaihtoehto vaikuttaa Suomessa tällä hetkellä todennäköiseltä.

Pohjoismaisten ohjelmien vapaa katselu ja välittäminen ovat erittäin tär- keä osa pohjoismaisen yhteenkuuluvuuden lisäämisessä, kun sähköisen viestinnän merkittävyys on korostunut.

Edellä selostetun perusteella ehdotuksessa esitetään, että ministerineu- vosto ryhtyisi toimiin pohjoismaisten yleisradiolähetysten tekijänoikeus- järjestelmän muuttamiseksi siten, että tekijänoikeuskorvaukset suorite- taan yleisradioyhtiöiden toimesta myös siltä osin kuin lähetys välittyy muihin Pohjoismaihin.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausunto- naan seuraavan.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että sen tehtävänä on avustaa ope- tusministeriötä tekijänoikeutta ja oikeutta valokuvaan koskevien asioiden käsittelyssä sekä antaa lausuntoja tekijänoikeuslain ja oikeudesta valoku- vaan annetun lain soveltamisesta. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa tarkastellaan siten esillä olevia kysymyksiä ainoastaan tekijänoikeuslain-

säädännön valossa laintulkintakysymyksiä. Tekijänoikeusneuvosto ei lausunnossaan ota kantaa mahdollisiin oikeudellisiin ongelmiin, jotka johtuvat muusta kuin tekijänoikeudellisesta sääntelystä. Tekijänoikeusneuvosto ei myöskään ota kantaa oikeuspoliittisiin kysymyksiin.

Tekijänoikeuksia ja tekijänoikeutta lähellä olevia oikeuksia, joita ovat esittävän taiteilijan, äänitteen valmistajan eli äänitetuottajan ja radio- ja televisioyritysten oikeudet, sekä oikeutta valokuvaan koskevat säännökset sisältyvät tekijänoikeuslakiin (404/61) ja oikeudesta valokuvaan annettuun lakiin (405/61), jäljempänä valokuvalaki.

Tekijänoikeus suojaa tekijän luovaa työtä ja tekijänoikeus syntyy tekijänoikeuslain 1 :n mukaan teoksen luoja eli fyysiselle henkilölle. Tekijänoikeus tuottaa tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. Teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Siten teoksen esittäminen julkisesti esimerkiksi radiossa, televisiossa tai kaapeliverkossa edellyttää tekijän suostumusta. Teosten esittäminen katsotaan julkiseksi, jos vastaanottajana on yleisö eli henkilöittäin määrittelmätön vastaanottajajoukko.

Julkinen esittäminen kuuluu tekijän yksinoikeuden piiriin. Alkuperäisen yleisradiolähetyksen lähettämiseen tulee siten saada tekijän suostumus.

Yleisradiolähetyksiä ovat vapaasti etenevillä radioaalloilla lähetettävät radio- ja televisiolähetykset, jotka on tarkoitettu yleisön suoraan vastaanotettavaksi. Yleisradiolähetykset voidaan lähettää joko maa-asemaverkon tai suoraan lähetettävän yleisradiosatelliitin välityksellä. Yleisradiolähetykset voivat olla peräisin kotimaasta tai ulkomailta.

Tekijänoikeudellisessa mielessä teosten edelleen lähettäminen on uusi esitystapahtuma, joka myös edellyttää tekijän suostumusta, jos vastaanottajana on yleisö. Yleisradiolähetyksen edelleen lähettämisen osalta on tekijän yksinoikeuksia kuitenkin joiltakin osin rajoitettu tekijänoikeuslain 22 a §:ssä (niin sanottu sopimuslisenssisäännös). Sen 1 momentin mukaan opetusministeriön hyväksymä lukuisia suomalaisia tekijöitä edustava järjestö voi antaa luvan siihen, että vapaasti etenevillä radioaalloilla lähetettävään radio- tai televisiolähetykseen sisältyvä teos saadaan sovitulla ehdoilla lähettää edelleen yleisön vastaanotettavaksi samanaikaisesti alkuperäisen lähetyksen kanssa lähetystä muuttamatta. Luvan saaja voi vastaavin ehdoin lähettää edelleen sellaisenkin lähetykseen sisältyvän teoksen, jonka tekijää järjestö ei edusta. Säännöksessä rajoitetaan siten järjestöön kuulumattomien tekijöiden yksinomaista oikeutta määrätä teoksensa saattamisesta yleisön saataviin. Opetusministeriö on hyväksynyt Kopiosto ry:n laissa tarkoitetuksi järjestöksi. Kopiosto ry voi myöntää

luvan sekä kotimaisiin että ulkomaisiin yleisradiolähetyksiin sisältyvien teosten edelleen lähettämiseen.

Yleisradiolähetykset voidaan lähettää edelleen joko johtoverkossa (kaapelijakelu) tai vapaasti etenevillä radioaalloilla. Säännöksessä tarkoitettua edelleen lähettämistä on kysymys, kun lähetykset jaetaan samanaikaisesti ja lähetystä muuttamatta. Jakelua koskevia säännöksiä sovelletaan myös välityssatelliittien avulla jaettavaan lähetyksiin, jos ne yleisradioidaan samanaikaisesti alkuperämaassa. Lain soveltamisalaan kuuluvia yleisradiolähetyksiä, joita on jaettu suomalaisissa kaapelitelevisioverkoissa ja yhteisantennijärjestelmissä, ovat muun muassa Ruotsin televisio-ohjelmat.

Lain 22 a §:n 2 momentin mukaan pykälän 1 momentissa tarkoitettuun edelleen lähettämiseen, järjestöön ja lähetykseen sisältyvän teoksen tekijään sovelletaan vastaavasti, mitä 11 a §:n 2 ja 3 momentissa on säädetty teoksen kappaleiden valmistamisesta, järjestöstä ja tekijästä. Säännösten mukaan järjestön määräyksiä korvausten jakamisesta järjestön edustamille tekijöille tai käyttämisestä tekijöiden yhteisiä tarkoituksia varten sovelletaan myös tekijöihin, joita järjestö ei edusta. Järjestön ulkopuolisella tekijällä on kuitenkin aina oikeus henkilökohtaiseen korvaukseen. Korvauksen suorittaa luvan antanut järjestö.

Esittävänä taiteilijana suojataan sitä, joka esittää kirjallisen tai taiteellisen teoksen. Tekijänoikeuslain 45 §:n mukaan kirjallisen tai taiteellisen teoksen esitystä ei saa esittävän taiteilijan suostumuksetta ottaa äänilevylle, ääni- tai kuvanauhalle, filmille tai muulle laitteelle, jonka avulla esitys voidaan toisintaa, eikä saattaa yleisön saataviin radion tai television välityksellä taikka suoraan siirtämällä. Edellä mainitulle laitteelle otettua esitystä ei taiteilijan suostumuksetta myöskään saa siirtää toiselle laitteelle.

Äänitteen valmistajan eli äänitetuottajan suojasta säädetään tekijänoikeuslain 46 §:ssä. Äänilevyn tai muun laitteen, jolle ääni on otettu (ja jos ta jäljempänä käytetään myös nimitystä tallenne), jäljentämiseen on suojaja-aikana saatava valmistajan suostumus. Jäljentämisenä pidetään myös äänen siirtämistä toiselle laitteelle.

Tekijänoikeuslain 47 §:n mukaan äänitetuottajalle ja esittäväälle taiteilijalle, jonka esitys on otettu laitteelle, on maksettava korvaus, jos 46 §:ssä tarkoitettua laitetta (tallennetta) käytetään suoja-aikana radio- tai televisiolähetyksessä tai ansiotarkoituksessa tapahtuvassa muussa julkisessa esityksessä.

Yleisradiolähetykseen sisältyvän esittävän taiteilijan muun kuin tallenteella olevan esityksen edelleen lähettämiseen sovelletaan vastaavasti tekijänoikeuslain 22 a §:ää, joten Kopiosto ry edustaa myös esittäviä taiteilijoita. Järjestöön kuulumattomien esittävien taiteilijoiden oikeuksia on siten rajoitettu samalla tavalla kuin tekijöidenkin oikeuksia.

Äänitetuottajalla ja esittäväällä taiteilijalla on 47 a §:n nojalla oikeus korvaukseen myös silloin, kun sellainen yleisradiolähetys, jossa tallennetta käytetään, lähetetään edelleen. Korvaus voidaan maksaa ainoastaan 22 a §:ssä mainitun järjestön välityksellä. Tallenteiden käyttämiseen julkisessa esityksessä ei siis tarvita esittävien taiteilijoiden ja äänitevalmistajien suostumusta, mutta käytöstä on maksettava korvaukset (niin sanottu pakollisenssisäännös). Oikeudenhaltijan yksinoikeuksia määrätä tallenteilla olevien suoritusensa käytöstä on siis rajoitettu.

Valokuvaajalla on valokuvalain 1 §:n nojalla yksinomainen oikeus valmistaa valokuvasta kappaleita sekä näyttää sitä julkisesti esimerkiksi televisiolähetyksessä. Valokuvalain 10 §:n mukaan vapaasti etenevillä radioaalloilla lähetettävään televisiolähetykseen sisältyvän valokuvan saa lähettää edelleen yleisön vastaanotettavaksi samanaikaisesti alkuperäisen lähetysten kanssa lähetystä muuttamatta. Valokuvaajalla on edelleen lähettämistä oikeus korvaukseen. Korvaus voidaan maksaa ainoastaan tekijänoikeuslain 22 a §:ssä tarkoitetun järjestön välityksellä. Valokuva-oikeuden haltijan oikeudet määräytyvät siten samalla tavoin kuin äänitetuottajan oikeudet ja esittävän taiteilijan oikeudet siltä osin kuin on kysymys tallenteiden käytöstä.

Radio- ja televisiolähetysten edelleen lähettämiseen tai ottamiseen sellaiselle laitteelle, jonka avulla lähetys voidaan toisintaa, vaaditaan tekijänoikeuslain 48 §:n mukaan lähettäjäyrityksen suostumus. Ilman suostumusta televisiolähetystä ei myöskään saa toisintaa tiloissa, joihin yleisöllä on pääsy maksua vastaan. Laitteelle otettua lähetystä ei lähettäjäyrityksen suostumuksetta saa siirtää toiselle laitteelle eikä lähettää uudelleen ennen kuin 50 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona lähettäminen tapahtui. Lähetysten johtoja pitkin tapahtuvaan edelleen lähettämiseen sovelletaan vastaavasti 22 a §:ää.

Kopiosto ry:n antama lupa lähetysten johtimitse tapahtuvaan edelleen lähettämiseen sitoo siten myös alkuperäistä lähettäjäyritystä. Vapaasti etenevillä radioaalloilla tapahtuvaan edelleen lähettämiseen on saatava järjestön myöntämän luvan lisäksi suostumus alkuperäiseltä lähettäjäyritykseltä.

Edellä olevaan viitaten tekijänoikeusneuvosto toteaa, että yleisradiolähetykseen sisältyvän teoksen tai esittävän taiteilijan esityksen edelleen lähettäminen on lain mukaan mahdollista 22 a §:n mukaisia menettelytapoja noudattaen. Säännöksessä on rajoitettu ainoastaan sellaisten oikeudenhaltijoiden oikeuksia, joita järjestö ei edusta. Järjestön edustamien oikeudenhaltijoiden osalta järjestö toimii valtuutuksen perusteella. Kopiosto ry sopii edelleenlähetystoiminnan harjoittajan, kuten kaapelitelevisioyhtiön, kanssa edelleen lähettämisen ehdoista ja siten maksettavista korvauksista.

Tekijänoikeuslain 22 a §:n perusteella Kopiosto ry myöntää luvan edelleen lähettämiseen jakelijalle, joka vastaa sovittavien korvausten maksamisesta. Tekijänoikeuslaki ei aseta estettä sille, että jokin toinen taho, kuten lähetyksen alkuperämaan yleisradioyhtiö, maksaisi toisessa maassa tapahtuvasta jakelusta suoritettavat korvaukset. Myös tekijänoikeuslain 47 a §:ään ja valokuvalain 10 §:ään perustuvat korvaukset voidaan sopia muun tahon kuin jakelijan maksettavaksi. Ellei oikeudenhaltijoita edustavan järjestön kanssa ole toisin sovittu, vastaa jakelija viime kädessä korvauksista.

Valokuva-oikeuden haltijoilla, sekä äänitetuottajilla ja esittäville taiteilijoilla tallenteiden käytön osalta, on lain mukaan oikeus korvaukseen, mutta heidän suostumustaan yleisradiolähetyksen edelleen lähettämiseen sinänsä ei tarvita eli edelleen lähettäminen on siinä mielessä vapaata (pakkolisenssi). Sen sijaan tekijöiden oikeuksia määrätä yleisradiolähetyksiin sisältyvien teostensa edelleen lähettämistä ja esittävien taiteilijoiden oikeuksia määrätä yleisradiolähetykseen sisältyvästä muusta kuin tallenteella olevasta esityksestä on rajoitettu vain järjestöön kuulumattomien oikeudenhaltijoiden osalta (sopimuslisenssi). Jos edelleen lähettäminen näidenkin osalta halutaan tapahtuvaksi korvausta vastaan, kuitenkin lupaa hankkimatta, se edellyttää tältä osin lainmuutosta. Hallituksen esityksessä (HE 235/1985 vp s. 8 – 9), jossa nykyinen 22 a § esitettiin lisättäväksi tekijänoikeuslakiin, katsottiin, että kansainväliset sopimukset eivät aseta estettä pakkolisenssin käyttämiselle pykälän tarkoittamissa tapauksissa.

Yhteenveto

Kopiosto ry myöntää tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden puolesta luvan yleisradiolähetykseen sisältyvän teoksen ja esittävän taiteilijan esityksen edelleen lähettämiseen yleisön vastaanotettavaksi samanaikaisesti alkuperäisen lähetyksen kanssa lähetystä muuttamatta. Kopiosto ry:n antama lupa lähetyksen johtimitse tapahtuvaan edelleen lähettämiseen sitoo myös alkuperäistä lähettäjäyrittystä. Sen sijaan edelleen lähettämiseen vapaasti etenevillä radioaalloilla tarvitaan Kopiosto ry:n luvan lisäksi lähettäjäyrittäjien suostumus. Kopiosto ry perii myös korvaukset valokuva-oikeuden haltijoille lähetykseen sisältyvien valokuvien edelleen lähettämistä sekä äänitetuottajille ja esittäville taiteilijoille tallenteiden käytöstä. Käytännössä korvausten maksamisesta on yleensä vastannut luvan saanut jakelija, mutta tekijänoikeuslaki ei aseta esteitä sille, että joku muu taho kuin jakelija ottaisi vastatakseen oikeudenhaltijoiden korvauksista.